

Для збереження конкурентоспроможності авіакомпанії її структура в цілому і структура системи управління витратами зокрема мають бути такими, щоб вся робота була сфокусована на конкретній продукції і на конкретному кінцевому споживачеві.

Література

1. Тимків О. І. Необхідність впровадження управлінського обліку на авіаційних підприємствах // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – № 8 (87). – С. 92 – 95.
2. Горобець О. І. Совершенствование системы управления затратами на предприятии [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://masters.donntu.edu.ua/2002/fem/gorobets/diss.htm>
3. Система управления затратами в предпринимательской деятельности [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://enbv.narod.ru/text/Econom/business/bagiev_bizstart/str/6-4.html
4. Бурмистров Г. Система управления затратами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vestnikao.com.ua/publ/7-1-0-121>
5. Курамшина А. В. Система управления затратами промышленного предприятия // Нефтегазовое дело. – 2006. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ogbus.ru>
6. Нападовская Л. Управленческий учет: суть, значение и рекомендации по его использованию в практической деятельности отечественных предприятий // Бухгалтерский учет и аудит: научно-практический журнал. – 2005. – № 8 – 9. – С. 50 – 62.
7. Поповенко Н. С., Сухіна Л. П. Класифікація витрат як інформаційне джерело формування собівартості промислового підприємства // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 12 (90). – С. 168 – 177.

Надійшла 02.02.2010

УДК 338

Т. В. РИЖА

Хмельницький університет управління та права

ОСОБЛИВОСТІ БЮДЖЕТУВАННЯ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ЗА СУЧАСНИХ УМОВ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Розглянуто процеси бюджетування вищих навчальних закладів. Надано пропозиції щодо можливих шляхів покращення планування доходів та видатків у вищих навчальних закладах.

Processes of budgeting of institution of higher education are observed. The suggestions on possible ways to improve the planning of revenues and expenditures in institution of higher education are provided.

Ключові слова: бюджетування, планування, кошторис, загальний фонд, спеціальний фонд, доходи, економічна класифікація видатків, поточні видатки, капітальні видатки.

Постановка проблеми. За сучасних умов нестабільної економічної ситуації в країні та недостатнього фінансового забезпечення з боку держави важливого значення набуває питання забезпечення діяльності державних вищих навчальних закладів усіма необхідними матеріально-технічними, кадровими та іншими ресурсами для забезпечення навчального процесу.

Це можливо за умови розробки ефективного механізму управління наявними фінансовими ресурсами вищого навчального закладу, одним з елементів якого є система бюджетування.

Вдосконалення системи бюджетування у вищих навчальних закладах (ВНЗ) призведе до підвищення їхньої фінансової стабільності та конкурентоспроможності. В зв'язку з цим виникає проблема пошуку шляхів оптимізації планування ресурсів ВНЗ та їх раціонального використання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розробки теоретичних та методологічних основ бюджетування були об'єктом дослідження вітчизняних науковців, таких як Ткаченко Т.І. [1], Свірко С.В. [2], Самочкіної В.Н., Джоги Р.Т., Терещенко О.О., Мошковської О.А., Каневої Т.В. Різні аспекти бюджетування ВНЗ висвітлено в наукових працях Боголіб Т.М. [3], Кондрашової Т.М. [4], Буковинського В.С., Гринь А.М. Однак зміни чинного законодавства зумовлюють необхідність подальшого вивчення даного питання.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою даної статті є висвітлення особливостей та надання пропозицій щодо удосконалення планування кошторису вищих навчальних закладів на основі вдосконалення механізму управління наявними фінансовими ресурсами ВНЗ.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання:

- 1) здійснити аналіз останніх змін економічної класифікації видатків бюджету;
- 2) визначити основні принципи планування показників кошторису ВНЗ;
- 3) запропонувати заходи щодо вдосконалення планування показників дохідної та видаткової частин кошторису навчального закладу.

Формулювання цілей статті. Заклади освіти державної або комунальної форми власності фінансуються за кошторисно-бюджетним методом. Тобто діяльність державного вищого навчального закладу здійснюється на підставі кошторису, який надає йому повноваження щодо отримання доходів і здійснення видатків, визначає обсяг і спрямування коштів для виконання своїх функцій та досягнення цілей. Показники кошторису навчального закладу повинні плануватись на підставі проведення наукових та економічно обґрунтованих заходів щодо визначення критеріїв розподілу коштів і напрямів використання фінансових ресурсів, а також визначення їх оптимальних обсягів.

Кошторис ВНЗ має дві складові: загальний та спеціальний фонди. Загальний фонд містить в собі обсяг надходжень із загального фонду бюджету та розподіл видатків за повною економічною класифікацією на виконання ВНЗ основних функцій. Спеціальний фонд містить обсяг надходжень із спеціального фонду бюджету на конкретну мету та їх розподіл за повною економічною класифікацією на здійснення відповідних видатків згідно із законодавством, а також на реалізацію пріоритетних заходів, пов'язаних з виконанням установою своїх функцій [5].

Проекти кошторисів складаються всіма державними навчальними закладами на наступний бюджетний рік. У доходній частині проектів кошторисів зазначаються планові обсяги надходжень, які передбачається спрямувати на покриття видатків установ із загального та спеціального фондів відповідних бюджетів [1].

Формування доходної частини загального фонду проекту кошторису ВНЗ повинно здійснюватись на підставі розрахунків потреби бюджетних коштів, виходячи з прогнозованої кількості студентів, що навчатимуться за рахунок бюджетних коштів та прогнозованих витрат на навчання 1 студента. Доходна частина спеціального фонду проекту кошторису планується за кожним джерелом доходів спеціального фонду вищого навчального закладу. Обов'язково слід брати за основу такий показник, як плановий обсяг надання платних послуг, які можуть надаватись закладом освіти, а також інші розрахункові показники. На нашу думку, це може бути ліцензійний обсяг прийому студентів на умовах контракту з фізичними та юридичними особами; ліцензійний обсяг прийому осіб на довузівську підготовку; кількість ліжко-місць у гуртожитках; площа приміщень і вартість обладнання та іншого майна, що здається в оренду; кількість місць у студентських їдальнях; технічна потужність множильних та копіювальних пристроїв; наявність в університетах редакційно-видавничого бюро та обсяги поліграфічних послуг, які можуть надаватись на комерційній основі; наявність відомчих готелів, спортивно-оздоровчих таборів, баз відпочинку та ін. Під час формування показників кошторису на наступний рік необхідно враховувати фактичні показники одержаних доходів за кожним джерелом за останній звітний рік, а також очікувані зміни в умовах роботи навчального закладу. Спеціальний фонд кошторису складають власні надходження вищих навчальних закладів, які поділяються на групи, показані на рис. 1.

Рис. 1. Структура власних надходжень ВНЗ [7]

На основі зведеного показника доходів кошторису визначається обсяг видатків спеціального фонду кошторису навчального закладу. Витрачання коштів навчального закладу здійснюється ним самостійно, але відповідно до затвердженого кошторису і суворо за статтями витрат бюджетної класифікації. Під час складання кошторисів особливу увагу слід приділити законності та правильності розрахунків, доцільності запланованих видатків, правильності їх розподілу відповідно до економічної класифікації видатків.

Видатки ВНЗ формуються згідно з економічною класифікацією видатків, яка застосовується всіма бюджетними установами та одержувачами бюджетних коштів за економічними ознаками з детальним розподілом коштів за їх предметними ознаками та складаються з поточних видатків та капітальних видатків.

З нового року в Україні введена бюджетна класифікація, затверджена наказом Міністерства фінансів України № 604 від 27.12.2001. Протягом восьми років вона зазнала чималих змін та доповнень. Саме тому наказом Державного казначейства України від 25.11.2008. № 495 було затверджено нову інструкцію щодо застосування економічної класифікації видатків бюджету [8]. Дана інструкція вступила в силу з 01 січня 2010 року і має істотні відмінності від попередньої.

Здійснюючи аналіз зазначених змін, слід визначити їх основну тенденцію – укрупнення кодів економічної класифікації видатків (КЕКВ) та їх доповнення новими видами видатків, які не було враховано раніше. До прикладу, усі видатки, які до цього часу проводились за КЕКВ 1131, 1134, 1135 (у частині придбання), 1138 (конверти з марками та без них, вітальні листівки з марками), тепер проводяться за КЕКВ 1131 “Предмети, матеріали, обладнання та інвентар, у тому числі м’який інвентар та обмундирування”. До коду 1134 “Оплата послуг (крім комунальних)” увійшли видатки, котрі проводили в минулому за КЕКВ 1135 (за винятком придбання), 1136, 1137, 1138, 1139 (окрім сплати податків, зборів, пені, штрафів, поліграфічних і палітурних робіт). КЕКВ 1135 зібрав видатки за кодами 1135 та 1139 (у частині сплати податків, зборів, обов’язкових платежів, пені, штрафів).

Хоча не усі зміни спрямовані на укрупнення КЕКВ, є й винятки. Вони стосуються, зокрема, колишнього КЕКВ 1135, який до 1 січня 2010 року називався “Утримання транспортних засобів” та застосовувався для всіх витрат, пов’язаних з утриманням автотранспортних засобів. Тепер усі видатки на утримання транспортних засобів розподілились між різними кодами, а саме: за КЕКВ 1131 придбають пально-мастильні матеріали (у тому числі для транспортних засобів спецпризначення), талони, “смаг-карти”, запчастини до транспортних засобів, чохли, державні номерні знаки, вогнегасники, автомагнітоли та інші комплектуючі, охоронну сигналізацію, засоби голосового та світлового оповіщення для автомобілів; за КЕКВ 1134 оплачують транспортні послуги, техогляд, поточний ремонт, оформлення прав водія, навчання на курсах водія, медогляд, страхування авто, страхування водія, автоцивільну відповідальність; за КЕКВ 1135 нараховують податок із транспортних засобів, збір за забруднення навколишнього середовища, пенсійний збір при придбанні автомобіля.

На нашу думку, вказані зміни призвели до зменшення кількості КЕКВ та розширення списку витрат, які проводяться за кожним з них. Внаслідок цього значно зменшиться необхідність в коригуванні кошторисів та скоротиться ризик нецільового спрямування бюджетних коштів. Метою зазначених змін є приведення економічної класифікації видатків бюджету у відповідність з міжнародними стандартами.

Під час планування показників кошторису вищих навчальних закладів слід дотримуватись основних принципів: повноти надходження доходів, законності та правильності розрахунків, системності, обґрунтованості та доцільності кожної статті видатків, максимальної економії коштів, ефективного та раціонального використання коштів та матеріальних ресурсів, оптимальності, вивчення об’єктивної необхідності та правильності розподілу видатків за економічною класифікацією.

Розрахунок видатків на заробітну плату (КЕКВ 1111 “Заробітна плата”) у ВНЗ планується на основі положень наказу Міністерства освіти і науки України від 26.09.2005р. № 557 «Про впорядкування умов оплати праці та затвердження схем тарифних розрядів працівників навчальних закладів, установ освіти та наукових установ» [9]. Зазначимо, що планування видатків повинно здійснюватись в розрізі кожного працівника закладу освіти та структури самої заробітної плати з врахуванням розмірів посадових окладів (ставок заробітної плати) відповідно до затверджених схем тарифних розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників навчальних закладів, установ освіти та наукових установ на основі Єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів з оплати праці, схем тарифних розрядів посад (професій) керівних, науково-педагогічних, педагогічних, наукових працівників, професіоналів, фахівців та інших працівників навчальних закладів. Обов’язково слід враховувати надбавки та доплати, передбачені цим наказом, а також премії та допомоги. Структуру видатків на заробітну плату працівників ВНЗ представлено на рис. 2.

По КЕКВ 1120 “Нарахування на заробітну плату” здійснюються нарахування на фонд оплати праці, у тому числі: внески до Пенсійного фонду, збір на загальнообов’язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності, внески на загальнообов’язкове державне соціальне страхування у зв’язку з тимчасовою втратою працездатності, внески на загальнообов’язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття.

За кодом 1130 “Придбання товарів і послуг” має плануватись оплата поточних видатків, оплата послуг, придбання матеріалів і предметів, термін експлуатації яких не перевищує 365 календарних днів або вартість яких без податку на додану вартість не перевищує 1000 гривень (включно). При плануванні витрат

на придбання товарів і послуг повинна бути врахована їх фактична наявність в установах на кінець року, нормативи забезпеченості, кількість, що підлягає вибуттю в поточному році та пропозиції щодо оновлення їх складу з обґрунтуванням необхідності придбання, номенклатури та ціни [10, с. 597].

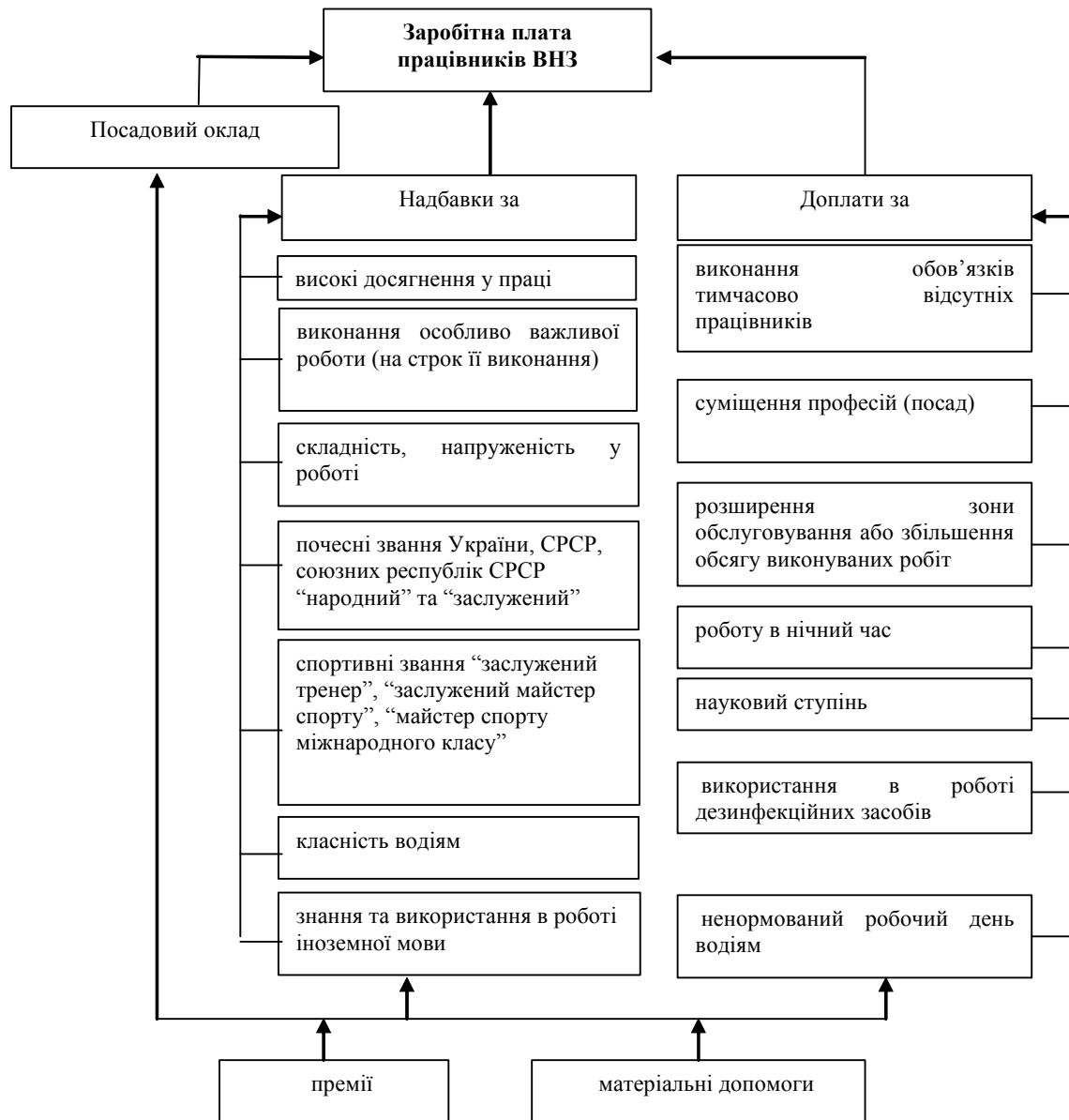

Рис. 2. Структура видатків на заробітну плату працівників ВНЗ

Планово-фінансовий відділ навчального закладу враховує пропозиції, які надходять від керівників структурних підрозділів щодо забезпечення окремими видами матеріалів та предметів, а також в необхідності отримання окремих видів послуг, здійснює їх аналіз та групування, розрахунки погоджує з проректором з економічної роботи університету.

Починаючи з 1 січня 2010 року по коду КЕКВ 1134 "Оплата послуг (крім комунальних)" плануються видатки на оплату послуг для забезпечення потреб навчального закладу, а саме: витрати на поточний ремонт, оплата професійних послуг сторонніх фахівців (юридичних осіб та суб'єктів підприємницької діяльності); плата за оренду приміщень, оплата послуг з установки лічильників води, природного газу, теплової енергії; оплата послуг з технічного обслуговування та адміністрування програмного забезпечення; оплата послуг закладів побутового обслуговування (у тому числі пральні, хімчистки); оплата послуг із страхування власних та орендованих приміщень, страхування транспортних засобів, страхування обладнання та іншого майна, цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів, страхування водіїв відповідно до законодавства тощо. При плануванні видатків по даному коду повинно бути проведено детальне обґрунтування і розрахунок по кожному виду витрат, виходячи з обсягу фактичного споживання у попередніх роках та необхідності їх проведення у наступному році. Форма планового розрахунку видатків на оплату послуг може мати наступний вигляд (табл. 1).

Плановий розрахунок видатків по КЕКВ 1134 «Оплата послуг»

Найменування послуги	Сума видатків (грн)			
	2007 рік	2008 рік	2009 рік	План на 2010 рік
Рекламно-інформаційні послуги	8130,00	9600,00	10500,00	10000,00
Послуги з бухгалтерського аудиту	3000,00	3500,00	4000,00	4000,00
Послуги з фотографування	250,00	300,00	500,00	500,00
Послуги нотаріуса	200,00	300,00	350,00	350,00
.....				

Розрахунки повинні базуватись на відповідних нормативах, фактичній ціні на послуги та наявності необхідних об'єктів. Для прикладу: витрати на страхування автотранспортних засобів повинні базуватись на даних про фактичну наявність автотранспортних засобів у ВНЗ, технічних характеристик на автомобіль, а також страхових ставок, диференційованих в залежності від місця реєстрації транспортного засобу та об'єму двигуна; витрати на оренду приміщень розраховуються виходячи з площі та вартості орендної плати за 1 кв. м орендованих приміщень з врахуванням прогнозного індексу інфляції. Витрати на проведення поточних ремонтів плануються з врахуванням технічної характеристики об'єкту, обґрунтуванням причин проведення ремонту на підставі проектно-кошторисної документації, локального кошторису, дефектного акту та інших документів.

Плануючи видатки за КЕКВ 1135 "Інші видатки", вищий навчальний заклад планує видатки на сплату податків та зборів, обов'язкових платежів до бюджету відповідно до чинного законодавства. Розрахунки по даному коду видатків пропонуємо проводити з врахуванням наступних рекомендацій. Так, зобов'язання з податку на додану вартість повинні вираховуватись виходячи з планових доходів послуг, які підлягають оподаткуванню податком на додану вартість за ставкою 20%. Збір за користування водою для потреб гідроенергетики повинен обчислюватись на підставі показників лічильників споживання води в минулому році, з врахуванням можливих змін в обсягах споживання води (наприклад, введення в експлуатацію нових приміщень навчальних корпусів, студентських гуртожитків тощо). Земельний податок має обраховуватись виходячи з фактичної наявності земельних ділянок у власності та їх функціонального призначення. Збір за забруднення навколишнього природного середовища, податок з власників транспортних засобів обраховується виходячи з кількості транспортних засобів, технічних характеристик двигуна. Що стосується плати за отримання ліцензій та акредитацію навчального закладу, то вона має обраховуватись відповідно до наявної кількості факультетів, що будуть проходити акредитацію та ліцензування.

На нашу думку, планування видатків на відрядження по КЕКВ 1140 по навчальному закладу повинно здійснюватись, виходячи з запланованої кількості та тривалості відряджень, їх маршрутів, виду проїзду, вартості та тривалості проживання співробітників у готелях з врахуванням граничних норм витрат. Оплата відряджень студентам ВНЗ, які приймають участь у конференціях, може здійснюватись на основі відповідного наказу ректора навчального закладу. Обов'язково слід врахувати динаміку фактичних видатків за попередні роки. Вважаємо, що для максимально точного обрахування планових показників на кафедрах та інших структурних підрозділах університету повинні бути складені графіки відряджень з врахуванням доцільності та тривалості поїздок. Такі графіки мають бути погоджені завідувачами кафедр, керівниками структурних підрозділів та затверджені проректором з наукової та економічної роботи. Під час планування видатків на відрядження пропонуємо застосовувати наступну форму розрахунків (табл. 2).

Витрати по КЕКВ 1160 "Оплата комунальних послуг та енергоносіїв" планується згідно натуральних показників споживання енергоносіїв в розрізі їх найменування, встановлених лімітів на підставі енергетичних паспортів. [10, с. 598]. При цьому необхідно врахувати збільшення обсягів спожитої електричної енергії у разі, якщо ВНЗ планує придбавати нові приміщення, чи більш потужні побутові прилади, устаткування, комп'ютерну та іншу техніку.

Витрати по КЕКВ 1170 «Дослідження і розробки, видатки державного (регіонального) значення» плануються з врахуванням відповідних документів, розрахунків витрат на їх проведення. Це може бути угода на навчання аспіранта або здобувача, яка передбачає підготовку фахівця за рахунок коштів навчального закладу за умови обов'язкового подальшого відпрацювання у відповідний термін, зазначений в договорі. Невід'ємною частиною угоди має бути розрахунок (калькуляція) вартості навчання аспіранта (здобувача).

Код 1342 передбачає планування видатків по загальному фонду на стипендії студентам, які навчаються за рахунок коштів державного або місцевого бюджетів. Розрахунок суми потрібно здійснювати з врахуванням фактичної наявності студентів, які навчаються в бюджетних групах, прогнозованого середнього балу успішності, ліцензованого обсягу набору студентів на наступний навчальний рік, законодавчої бази, яка визначає розміри академічної та соціальної стипендій та прогнозованого рівня індексації на рік.

Плановий розрахунок видатків по КЕКВ 1140 «Видатки на відрядження»

Назва міста, куди відряджено працівника	Кількість осіб	Кількість відряджень	Кількість днів відрядження	Вартість за добу	Всього добових, грн	Всього вартість проживання	Всього вартість проїзду	Всього видатків
Фактично видатків за 2007 рік								
м.Київ	60	60	118	25	2950	2111	3557,00	8618,00
м.Львів	21	21	29	25	725	-	904,00	1629,00
.....								
Фактично видатків за 2008 рік								
м.Київ	58	58	116	30	3480	2500	3800,00	9780,00
м.Львів	21	21	29	30	870	-	980,00	1850,00
.....								
Фактично видатків за 2009 рік								
м.Київ	70	70	140	30	4200	2500	3700,00	10400,00
м.Львів	16	16	16	30	480	-	1130,00	1610,00
.....								
Заплановано видатків на 2010 рік								
м.Київ	60	60	120	30	3600	2400	3600,00	9600,00
м.Львів	18	18	18	30	540	-	1200,00	1740,00
.....								

При плануванні капітальних видатків (КЕКВ 2000) необхідно розробити обґрунтовані пояснення щодо необхідності їх проведення та кошториси щодо їх виконання, зокрема: розрахунок витрат на придбання обладнання і предметів довгострокового користування (КЕКВ 2110) повинен базуватись на необхідності його оновлення, виходячи з існуючих норм забезпечення, фактичної наявності, терміну служби обладнання та ціни і очікуваного ефекту від його впровадження. До запиту мають бути додані документи, які підтверджують ціну на замовлене обладнання (рахунок, перелік постачальників тощо) [10, с. 599].

Слід зазначити, що правильне планування видатків є запорукою ефективного та цільового використання коштів та унеможливить використання їх на цілі, що не відповідають кошторису вищого навчального закладу.

Контроль показників проектів кошторисів вищих навчальних закладів щодо законності та правильності розрахунків, доцільності запланованих видатків правильності їх розподілу за економічною класифікацією повноти надходження доходів здійснюють обласні управління освіти та Міністерство освіти і науки України.

Висновки

1. Успіх роботи по складанню кошторисів ВНЗ залежить від підготовки економічно-обґрунтованих показників як по усіх видах доходів, так і по кожній статті видатків.

2. Економічна класифікація видатків бюджету призначається для чіткого розмежування видатків вищих навчальних закладів за економічними ознаками з детальним розподілом коштів за їх предметними ознаками, що забезпечує єдиний підхід до всіх учасників бюджетного процесу з точки зору виконання бюджету.

3. Останні зміни до економічної класифікації видатків призвели до укрупнення КЕКВ, що є позитивним фактором в плануванні видатків кошторису вищих навчальних закладів.

4. Показники видатків, що включаються до проекту кошторису, повинні бути обґрунтовані відповідними розрахунками за відповідним кодом економічної класифікації.

5. Кошториси ВНЗ мають складатись з дотриманням суворого режиму економії коштів. До кошторисів можуть включатися тільки ті видатки, передбачені законодавством, необхідність яких зумовлена метою діяльності ВНЗ.

Література

1. Ткаченко І. Т. Звітність бюджетних установ [Електронний ресурс] : [навч. посіб.] / Ткаченко І. Т. – Режим доступу : ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/books/_book-71.htm.
2. Свірко С. В. Організація бухгалтерського обліку в бюджетних установах : [навч. посіб.] /. Свірко С. В. – К. : КНЕУ, 2003. — 380 с.
3. Боголіб Т.М. Формування бюджету вищого навчального закладу / Т.М. Боголіб // Фінанси України. – 2004. — № 10. — С. 95 – 102.

4. Кондрашова Т.М. Розробка і впровадження системи управління бюджетними коштами державних вищих навчальних закладів / Т.М. Кондрашова // Фінанси України. – 2004. — № 9. — С. 45 – 50.
5. Порядок складання, розгляду, затвердження та основні вимоги до виконання кошторисів бюджетних установ: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2002 р. № 228 // Офіційний вісник України. – 2002. — № 9. ст. 414.
6. Про вищу освіту: Закон України від 17 січ. 2002 р. № 2984-III // Голос України. — 2002. — № 43.
7. Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися державними навчальними закладами: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 січ. 1998 р. № 38 (зі змінами та доповненнями) // Урядовий кур'єр. – 1997. — № 16 – 17.
8. Про затвердження Інструкції щодо застосування економічної класифікації видатків бюджету та інструкції щодо застосування класифікації кредитування бюджету: Наказ Державного казначейства України від 25 лист. 2008 р. № 495 // Офіційний вісник України. — 2009. — № 8. — С. 255.
9. Про впорядкування умов оплати праці та затвердження схем тарифних розрядів працівників навчальних закладів, установ освіти та наукових установ: Наказ Міністерства освіти і науки України від 26 верес. 2005 р. № 557 // Офіційний вісник України. – 2005. — № 40. — С. 2567.
10. Основи місцевого самоврядування: науково – практичний посібник / [Алексеев В.М., Андрушко А.В., Арзанцева Д. А. та ін.] ; под ред. В.М. Олуйка. – Хмельницький : ЦППК, 2008. — 730 с.

Надійшла 28.01.2010

УДК 316.3:004

Г. В. ЖАВОРОНКОВА, Н. М. ЧИГАСОВА
Національний авіаційний університет, м. Київ

СТАНОВЛЕННЯ СУЧАСНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У статті розглянуто особливості становлення інформаційного суспільства: від формування самої ідеї до сучасного стану, наведені основні риси та критерії цього суспільства, а також проблеми, з якими воно стикається.

The features of becoming of informative society are considered in the article: from forming of idea to the modern state, basic lines and criteria of this society, and also problems which it runs into, are resulted.

Ключові слова: інформаційне суспільство, критерії інформаційного суспільства.

Постановка проблеми. Інформаційне суспільство виражає ідею нової фази в історичному розвитку передових країн. Тобто не приход "постіндустріального" суспільства, а створення нового соціального зразка, що є результатом "другої індустріальної революції", яка в основному ґрунтується на мікроелектронній технології. Зростаюча кількість людей з необхідністю втягується в безпрецедентне розмаїття інформаційно-орієнтованих типів робіт. Наукові й технічні працівники збирають і продукують інформацію, менеджери й фахівці опрацьовують її, викладачі й працівники комунікаційної сфери поширюють її. Цей процес "інформатизації" не залишає недоторканою жодну сферу соціальної активності: від повсякденного життя до міжнародних відносин та від сфер дозвілля до виробничих відносин. Але так чи інакше, поштовх йде саме від розвитку техніки, насамперед, інформаційно-телекомунікаційної, до якої відносяться комп'ютери, мережі та т. ін. Технологічний прогрес стає основою нового суспільства і це явно видно на прикладі розвинутих країн, що дозволяє провідним вченим акцентувати увагу на тому, що суспільство в нову епоху "стає електронним".

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розвитку інформаційного суспільства займаються такі українські вчені, як Гавловський В., Гальчинський А., Калюжний Р. Серед російських вчених можна відокремити праці Іноземцева В. Л., Артомонова Г. Т. та ін. Закордонними дослідниками розвитку інформаційного суспільства є Д. Белл, Дж. Гелбрейт, Е. Тоффлер, М. Кастельс, Ю. Хаяші, І. Масуда та інші.

Невирішена частина загальної проблеми. Становлення інформаційного суспільства обумовлює поява нових тенденцій розвитку, таких як зростання значення людського капіталу, розвиток і проникнення інформаційних технологій у всі сфери діяльності, перетворення інформації на найважливіший товар на ринку, підвищена увага приділяється управлінню знаннями. Все це можна розглядати як позитивну тенденцію розвитку людства. Але в той же час існує ряд проблем, з якими стикається суспільство на новому етапі свого розвитку: інформаційну нерівність, надлишок інформації, яку іноді неможливо обробити, що наводить до стресів і конфліктів, зниження безпосереднього «живого» спілкування між людьми та інше.

Мета статті. Освітлення питання розвитку сучасного інформаційного суспільства та вплив його на усі сфери діяльності людства.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до Резолюції 56/183 Генеральної асамблеї Організації Об'єднаних Націй зустріч на вищому рівні керівників всього світу з питань інформаційного суспільства